

Ukon jäljet paikoissa ja paikannimissä

Tutkimus *ukko*-elementin sisältävästä nimistöstä

TIINA AALTO

Väitöksenalkajaisitelmä Helsingin yliopistossa 21. syyskuuta 2019

Tutkimukseni aiheena olivat *ukko*-elementin sisältävät paikannimet ja yhtä lailla myös nimien tarkoittamat paikat. Paikannimen elementtinä *ukko* on leksikaalisesti monitulkintainen. Se voi viitata isoisään, vanhaan mieheen, ukkoseen tai mytologiseen olentoon. Sanalla voidaan viitata mahtavaan luonnonvoimaan, ilmanjumaluuteen tai vanhaksi mieheksi kuviteltuun haltijaan. Lönnrotin *Suomalais-ruotsalaisessa sanakirjassa* (1874) on mainittu *ukonvuori* palvonta- tai juhlapaikkana. Kirjallisuudessa on esitetty myös yksittäisiä tietoja siitä, että *Ukonvaaroille* tai *Ukonmäki*-nimisille paikoille olisi viety ruokauhreja, joiden tarkoituksena olisi ollut vuodentulon ja sateen turvaaminen viljelykulttuurissa. Kesällä 2011 liikuin erään Ukonlammen rannalla Etelä-Savossa, ja ihmettelin lammen rannalla valtavankokoista, ylöspäin suippenevaa siirtolohkareta. Tällöin olin vielä lähestulkoon tietämätön *Ukko*-paikkoihin liitetystä pakanallisista uskomuksista. Pelkällä olemuksellaan tämä paikka herätti kiinnostukseni juuri tähän nimityyppiin ja antoi tutkimukselleni aiheen.

Tutkimuksen aineisto, *ukko*-elementin sisältävät paikannimet, on poimittu Maanmittauslaitoksen *Paikannimet*-tietokannasta sekä Kotimaisten kielten keskuksen *Digitaalisen Nimiarkistosta*. Maanmittauslaitoksen aineistossa *Ukko*- ja *Ukon*-alkuisia nimiä on yhteensä noin 1500, mutta Digitaalisessa Nimiarkistossa *Ukko*-nimiin liittyviä nimitietoja on noin kolme kertaa enemmän.

Vaikka tutkimusaineistona oli leksikaalisin perustein valittu nimiotos, työlläni oli muitakin tavoitteita kuin juuri tämän nimityypin esittely ja kuvaus. Lähestymistapani paikannimeä kohtaan painottaa nimen yhteyttä paikkaan ja sen ominaisuuksiin, ei niinkään nimen yhteyttä muuhun nimistöön. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että yksittäinen nimi on paikannimisysteemin osa: se voi olla siirrynnäinen, analogisesti levinnyt ja mallisidonnainen. Paikannimistöä Suomessa on Eero Kiviniemen osoittamalla tiellä tutkittu laajasti tässä teoreettisessa viitekehyksessä. Kiviniemi totesi

ja näytti tutkimuksissaan (1971, 1977), miten eri nimityypeillä on ekspansiokeksuksensa ja kuinka ne ovat levinneet joko asutuksen tai ihmisten liikkumisen myötä. On selvää, että myös tutkimusaineistoni nimillä, *ukko*-elementin sisältävillä nimillä, on keskusalueensa. On alueita, joilla nimistöä esiintyy tiheämmin. Nämä alueet ovat niitä, joissa *ukko*-sana on kuulunut perinnäiseen puheenparteen, siis paikallismurteeseen, ja sanaa on käytetty toisaalta isoisää sekä vanhempaa miespuolista sukulaista tarkoittavana, toisaalta myös luonnonilmiön, ukonilman, nimityksenä.

Vaikkakin paikannimistö muodostaa systeemin, jonka osa tietty, yksittäinen paikannimi on, on tutkimuksen kohteena oleva nimi mahdollisesta analogiasta huolimatta ominaisuuksiltaan tietynlaisen paikan nimi. Minua on kiinnostanut, mitä tietoa paikoista ylipäänsä on saatavilla, ja voiko tämä tieto, tai sen osat, jotenkin selvittää yksittäistä paikannimeä tai nimistön syntyä laajemmin.

Paikannimistöntutkimuksessa yhtenä tavoitteena voi olla nimeämisperusteen selvittäminen. Tutkimuksessa yritetään tällöin määrittää ”asiaperuste, jonka mukaan nimi on annettu” (Ainiola, Saarela & Sjöblom 2008: 37). Nimeämisperusteiden selvittäminen ei alun perin kuulunut keskeisiin tutkimuskysymyksiini, vaikka minulta kysyttiinkin työn kestäessä, olenko jo saanut selville, miten *ukko*-elementin sisältävät nimet ovat syntyneet. Mitä pitemmälle tutkimus eteni, sitä hankalammaksi havaitsin koko kysymyksen. Olisi pitänyt selvittää, mitä nimenantajat ovat ajatelleet, kun jostakin paikasta on alettu käyttää nimeä *Ukonmäki* tai *Ukonlampi*.

On epäselvää, kuinka paljon Nimiarkiston kokoelmiin liittyvä perimätieto lopultaan selittää *Ukko*-nimistön alkuperää. *Ukko*-nimistössä keskeisiin vesistönimisiin liittyy hyvin niukasti perimätietoa. Kaskimaiden ja viljelysmaiden nimiä on selitetty enemmän, mutta varmalta vaikuttavaa nimeämisperusteisiin viittaavaa perimätietoa on vähän. *Ukko*-nimiä esiintyy jo 1500- ja 1600-lukujen kaskimaiden luettelossa (Alanen 2004, 2008). Kun kyseessä voi olla useita satoja vuosia vanha nimi, voiko alkuperäistä nimeämisperustetta saada selville ihmisiltä kyselemällä? Ja jos paikannimenä on *Ukon suo*, onko muuta selitystä olemassakaan, kuin se, että se on ollut jonkun ”ukon suo”?

Oli harmillista huomata, että nimikokoelmiin tallennettu perimätieto ei aukottomasti tarjonnut vastausta kysymykseen, milloin *ukko*-elementti nimessä viittaa vanhaan mieheen, milloin ukonilmaan, milloin mytologiseen olentoon. Samaa nimeä on voitu selittää useilla eri tavoilla. Muutenkin nimeämisperusteen pohtiminen ennen paikan ominaisuuksien selvittämistä tuntui nurinkuriselta. Tuntui yksinkertaisemmalta ottaa ensin karttojen avulla selvää siitä, millaisia *Ukko*-nimiset paikat ovat. Tähän oli myös käytännöllinen syy. Odottelin Digitaalisen Nimiarkiston käyttöliittymän avautumista. Tämä tapahtui, kun suurin osa tutkimuksesta oli jo kirjoitettu. Suunnittelin tutkimuksen etenevän niin, että kun minulla olisi kokonaiskuva siitä, millaisia *Ukko*-nimiset paikat ovat, nimeämisperustetta voisi pohtia tarkemmin. Jos yhden *Ukonlammen* rannalla sijaitsee siirtolohkare, voisi selvittää, onko tilanne sama myös muilla *Ukonlammilla*. Siirtolohkareet olisivat liittäneet *Ukonlammet Ukonkiviin*, joihin kokoelmissa liittyy *Ukonlampia* enemmän nimeämisseilyksiä. *Ukonkiviä* on kuvattu salaman halkaisemiksi tai tulkittu jättiläisen heittäviksi.

Kartalta katsoen siirtolohkareita näytti olevan *Ukonlampien* rannoilla, ja yritin tarkistaa asian myös Geologian tutkimuskeskuksen *Lohkarehavainnot*-tietokannan

avulla, mutta tästä ei ollut paljon apua: Suomessa on valtavasti siirtolohkareita sekä havaintoja niistä, mutta toisaalta havaintoja ei ollut niistä kohteista, joita tutkin. Tässä lienee kuitenkin metodini ydin: löytää paikkatietoaineistojen avulla nimien tarkoit-
tamien paikkojen yhteisiä piirteitä, joita voisi käyttää apuna nimityypin tulkitsemi-
sessa. Pidän tutkimukseni pääasiallisena antina sitä, että olen ottanut paikkatieto-
aineistot osaksi nimistöntutkimusta. Se, että siirtolohkarehavainnot eivät toimineet tä-
män aineiston tarkastelussa, ei tarkoita, etteikö tätäkin aineistoa voisi jossakin muussa
tutkimusaiheessa hyödyntää.

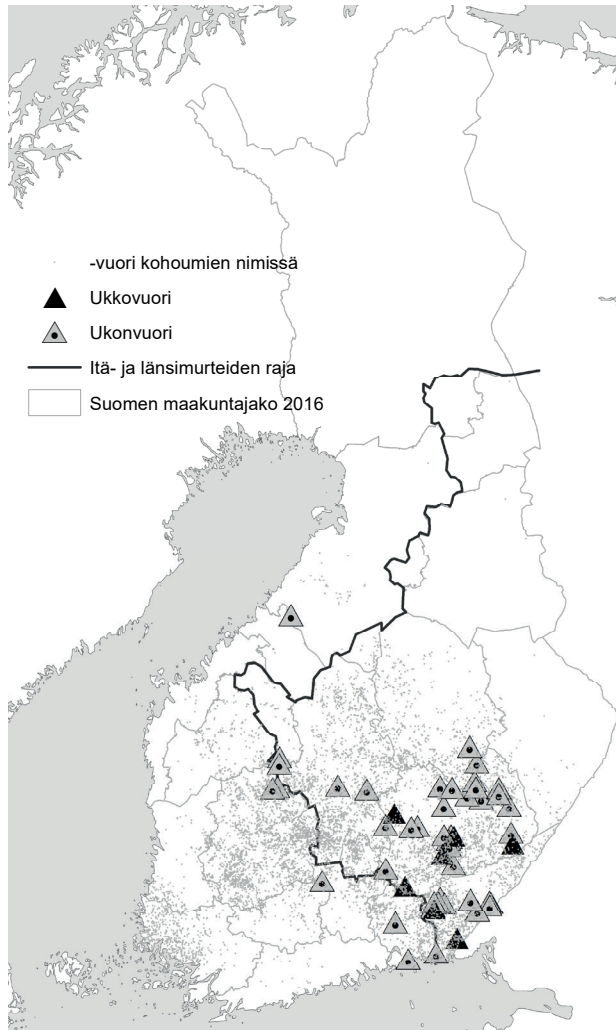
Tärkeimmäksi tutkimuskysymykseksi muotoutui siis *ukko*-paikkojen topo-
grafisten piirteiden kuvaaminen. Näitä piirteitä on kuvattu Nimiarkiston kokoel-
mien keruutiedoissa sanallisesti, joskaan ei läheskään aina. Karttojen ja paikkatieto-
aineistojen avulla kuva nimettyjen paikkojen ominaisuuksista täydentyy. Perinteisesti
paikannimityypin levikki on esitetty levikkikartassa, jossa selvyiden vuoksi ei ole mi-
tään ylimääräistä informaatiota. Nykyisin digitaalisessa muodossa olevien kartta- ja
paikkatietoaineistojen avulla nimiaineistoja voi verrata tietoihin maaston korkeus-
tasosta, maaperästä, kallioperästä, lähialueiden muinaisjäännöksistä, vesistöistä ja lä-
hellä sijaitsevien paikkojen nimistöstä.

Huolimatta siitä, että ylimääräisen tiedon esittäminen voi vaarantaa selkeyden,
olen tutkimukseni nimityyppejä esittelevissä kartoissa esittänyt myös päämurteiden
rajan ja maakuntien rajat. Vertaan esimerkiksi *Ukonvuori*- ja *Ukkovuori*-nimien levik-
kejä kaikkien suomalaisen karttanimistön kuuluvien *vuori*-loppuisten kohoumien
nimien levikkiin. Vaikka esimerkkikartasta puuttuvat tiedot vesistöistä ja maaston
korkeustasoista, on se jo tällaisenaankin informatiivisempi kuin perinteinen kartta,
jonka pohja on niin sanotusti blanko eli tyhjä.

Nykyisin on mahdollista käyttää koko Suomen paikannimistöä vertailuaineistona:
kun verrataan esimerkiksi *Ukonvuori*-nimien levikkiä kaikkien *-vuori*-loppuisten
kohoumien nimien levikkiin, havaitaan, että *Ukonvuori*-nimityyppi ei vastaa *vuori*-
sanan levinneisyyttä kohouman jälkiosana, vaan nimityypin levikki on huomattavasti
suppeampi kuin *vuori*-appellatiivin esiintyminen kohouman nimissä. *Ukonvuori*-
nimityypin levikki ei siis selity maantieteelliseltä pohjalta: *vuoria* on olemassa, ja niitä
on nimetty *Ukonvuorien* levikkialueen ulkopuolellakin.

Paikannimityyppien levinneisyyttä on nimistöntutkimuksessa perinteisesti verrattu
siihen, mitä asutuksen leviämisestä tiedetään. Näin on erotettu hämäläisiä, savolaisia
ja karjalaisia nimityyppejä. Myös saamelaisperäistä nimistöä on tunnistettu. Paikan-
nimien perusosien levikki tulisi tässä yhteydessä ottaa tarkempaan tarkasteluun.
Ukonlampi-nimi on huomattavasti yleisempi kuin *Ukonjärvi*. Samoin *Ukonsuo* on
yleinen nimi, mutta *Ukonnevoja* on vain kourallinen. Olen kaivannut perustutkimusta
paikannimistössä esiintyvistä yleisimmistä maastosanoista. Laajojen aineistojen käsit-
tely nimilippukokoelmien varassa on ollut lähestulkoon mahdotonta, ja selvittämistä
olisi vielä paljon, mutta digitaaliset aineistot ovat muuttaneet tilanteen. Mistä juontaa
juurensa *mäki*- ja *vuori*-nimien erilainen levikki? Entä *järvi*- ja *lampi*-nimistön ero?
Myös virtavesien nimistö on alueellisesti hyvin erikoistunutta.

Levikkien ero perustunee vanhoihin murre-eroihin, mutta tämäkin selitys tuntuu
kaipaavan päivitystä. Yhteenveto siitä, mitä yleisimmissä maastoappellatiiveissa esiin-

Kuvio 1.
Ukonvuori, Ukkovuori ja -vuori-nimiset kohoumat. Paikannimet: NA, Kotimaisten kielten keskus. Itä- ja länsimurteiden raja: SMS murrealueet -aineisto, Kotimaisten kielten keskus. Suomen maakuntajako: Hallintorajat-aineisto, Maanmittauslaitos.

tyvän sanaston taustoista ja alkuperästä tällä hetkellä tiedetään, ei olisi pahitteeksi. Tämän lisäksi olisi selvitettävä sanaston esiintyvyys lähi- ja etäsukukielten nimistössä. Mikäli nimistön syntyä halutaan sitoa jonkinlaiseen ajalliseen kehukseen, on monitieteinen tutkimusote välttämätön. Yhteistyötä ja vuoropuhelua arkeologian, historian ja luonnontieteiden kanssa tarvitaan.

Käyttämistäni maantieteellisistä aineistoista tärkeimmät ovat Maanmittauslaitoksen korkeuskäyriä kuvaava aineisto sekä Geologian tutkimuskeskuksen *Muinaisrantojen havainnot* -tietokanta. En voinut tutkimuksen alkuvaiheessa enkä sen kuluessakaan tietää paikkatietoaineistojen merkitystä nimistöntutkimuksessa, mutta lähdin tekemään kokeiluja tavoitteenani kartuttaa paikannimistöntutkimuksen uusia ulottuvuuksia.

sia. Kaiken mahdollisen tiedon esittäminen levikkikartoissa ei ole perusteltua, mutta tutkimuksen tehtävänä on löytää keinot, joiden avulla oleellinen tieto suodattuu.

Korkeuseroja havainnollistavat kartat eivät ole uusi asia suomalaisessa tutkimusperinteessä. Korkeuskäyrien avulla on aiemmin tutkittu lähinnä vesistöjen muotoja ja niihin liittyvien paikkojen nimiä. Olen nostanut omassa työssäni esiin Kiviniemen *Väärät vedet* -tutkimuksen (1971), koska koen siinä esitetyn yksittäisten paikkojen topografiaan ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin perustuvan käsittelytavan oman näkökulmani kannalta läheiseksi. Havaitsin, että omassa aineistossani oli jonkin verran tapauksia, joissa nimen perusosa ei sopinut nimen tarkoittaman paikan nykyisiin ominaisuuksiin. *Ukonlammesta* oli tullut suo, jonka nimi edelleen oli *Ukonlampi*, tai *Ukonlahti* ei enää ollut lahti, vaan kohouma vesijättömaan tuntumassa. Osana *Ukko*-paikkojen topografista kuvausta kävin nämä tapaukset tarkemmin läpi ja luokittelin ne.

Väitöskirjani neljännen luvun aineiston toivon nostavan esiin sen, että etenkin vesistöihin liittyvä nimistö liittyy paikkoihin, jotka ovat muutoksille alttiita. Nimistöä ei voi tulkita paikan nykyisestä olemuksesta käsin, mikä on olennaista esimerkiksi muotoassosiativisten nimien tulkinnassa. Tutkimusta vaikeuttaa se, että vaikkakin vesistöhistoriaa ja esimerkiksi 1750-luvulta lähtien harjoitettua järvenlaskutoimintaa on tutkittu, ei jonkin tietyn paikan vesistöhistoriallista kehitystä pysty tästä huolimatta useinkaan saamaan selville. Tuhansien vuosien takaiset vesistöhistorian käännekohtat tunnetaan hyvin, mutta on alueita ja aikakausia, joiden vesistöhistoriasta ei ole saatavilla tietoa samassa määrin. Salosen, Erosen ja Saarniston (2002: 32) sanoin ”Järviluonto on dynaaminen geologinen kokonaisuus, jossa uusia järviä syntyy ja vanhoja kuolee.” Järvialtaita häviää jatkuvasti täyttymisen ja umpeenkasvun myötä. (Mp.) Voisipa nimistöntutkijalla olla käytettävissään luonnontieteelliseen tutkimukseen perustuvia mallinnuksia vesistöjen kehityksestä aikaan sidottuina, myös sisämaasta. Näin ei yleensä ole, ja olen siis joutunut tyytymään ratkaisuun, jossa esittelen aineistossa esiin nousseita topografisia muutoksia niiden ajoituksen jäädessä kuitenkin avoimeksi.

43:sta *Ukonvuoreksi* nimetystä kohoumasta 12 eli 33 % rajautuu Saimaaseen, Suur-Saimaan osaan tai edellä mainittujen välittömässä läheisyydessä olevaan pienempään vedenkokoumaan. Alun perin oletinkin, että *Ukonvuoria* yhdistävä merkityksellinen topografinen piirre on se, että nimien tarkoitteet rajautuvat veteen. Tarkastelu kuitenkin osoitti, että vain osa *Ukonvuorista* rajautuu veteen ja suoalueisiin. Yritin parhaani mukaan löytää jonkin logiikan *Ukonvuorien* sijoittumisessa suhteessa vesialueisiin. Miksi *Ukonvuoria* on Saimaalla, mutta ei Päijänteellä, vaikka *Ukonvuoria* kuitenkin sijaitsee Päijänteen pohjoispuolisilla vesireiteillä keskeisissä vesistönsuhteissa? Ja miksi osa *Ukonvuorista* on metsän keskellä sijaitsevia kallionpypylöitä? Oletin, että vesistöhistorialla voisi olla jotain merkitystä *Ukonvuori*-nimityyppin tulkitsemisessä, mutta tämä osoittautui liian haasteelliseksi. Se, että osa *Ukonvuorina* nykyään tunnetuista kohteista sijaitsee vesistöjen läheisyydessä, ei selitä *Ukonvuori*-nimen syntyä eikä nimistön synnyn ajankohtaa. Sen sijaan vertailu vedenkoskemattoman ja vedenkoskeman maa-alueen rajaon oli tuloksellisempaa, ja näin etenkin Suur-Saimaan alueelle sijoittuvien *Ukonvuorien* topografiasta löytyi yhteisiä piirteitä.

Muinaisrantojen havainnot -tietokanta on Geologian tutkimuskeskuksen tuottama aineisto, joka sisältää ylimmän rannan sekä Litorinameren maksimilevinneisyyden rantapintoihin liittyviä havaintoaineistoja Suomesta. Tietokannan aineisto toimii työssäni eräänlaisena korkeusmallina, sillä aineiston avulla kartalle piirretty vedenkoskematon alue eli supra-akvaattinen alue sekä tätä alempana sijaitseva vedenkoskema eli subakvaattinen alue. Vedenkoskematon alue on ylimmän rannan yläpuolista aluetta, jonka olemassaoloa indikoivat erilaiset maastonmuodostumat, kuten moreenikalotit, pirunpelloiksi kutsutut kivipellot, rantaterassit, pallekivikot sekä erilaiset huuhtoutumismuodot ja deltat (Åberg 2013: 9).

Ukonvuorista 61 % sijoittuu vedenkoskemattomalle alueelle, ja useimmat näistä tapauksista ovat sellaisia, että *Ukonvuoreksi* merkitty kohouma muodostaa vedenkoskemattoman saarekkeen tai niemekkeen tai *Ukonvuori* sijoittuu laajemman vedenkoskemattoman alueen reunalle. Oletan tämän piirteen liittyvän ensisijaisesti paikkojen suhteelliseen korkeuteen. Nimilipuissa esiintyvä ilmaus ”jyrkkä paikka” saa sisällön ja kuva nimetyn paikan topografiasta täydentyä ja terävöityä. Aineisto ei kuitenkaan kerro sitä, onko maastossa juuri näillä kohdilla merkkejä ylimmän rannan olemassaoloon liittyvistä muodostumista, mutta mahdollista tämä vähintäänkin on.

Entä muut nimeämisperusteet? Vertaamalla ja yhdistämällä eri aineistojen tietoja olen erottanut ”ukon jälkiä”, joiden oletan liittyvän nimistön syntyyn. Jäljet erottuvat perimätiedossa: näitä jälkiä voivat olla tieto kaskeamisesta tai kaskiviljelyyn viittaava nimen perusosa, kuten nimessä *Ukonaho*. Ukkojen asumukset ovat raunioituneet ja osittain unohtuneet.

Maastossa erottuvia (tai erottuneita) jälkiä ovat jättäneet perimätiedossa muistettu metsäpalo, salamanisku tai puita kaatanut myrsky. Joukossa on myös nimiä, joiden kielellinen asu viittaa palamiseen tai polttamiseen, kuten *Ukonpalaneenmäki*, *Ukonpolttama* tai *Ukonpoltto*. Ukkonen on voinut riehua *Ukonmurtama*- ja *Ukonsärkemä*-nimisillä paikoilla. Kokoonntumispaikkoja ovat olleet ainakin eräät asutuksen lähellä sijaitsevat *Ukonmäet*.

Ukko-paikkojen kivisyys, jyrkkyys ja louhikkoisuus on todettavissa sekä perimätiedon että karttojen avulla. *Ukonkivi*-ilmauksella on appellatiivinen merkitys ’kvartsi’ tai ’kvartsiitti’, ja sanalla on viitattu yleisemmin kiveen tai kivilajiin, jota on käytetty tulentekoon. Yhtenä lähtöajatuksenani oli se, että paikannimistössä tämä merkitys tulisi esiin nimetyn paikan ja kallioperän yhteytenä. En kuitenkaan voinut tutkia tätäkään kysymystä niin syvällisesti kuin alun perin oli tarkoitus. Kallion yksityiskohtia, kuten kvartsijuonia, ei ole kartoissa. Perimätiedossa tuli esiin muutamia kohteita, joissa *Ukko*-nimen taustalla voi ajatella olleen valkoisen tai tulentekoon käytetyn kivilajin. Paikannimen motivoinut seikka voi siis olla maastossa erottuva yksityiskohta, joka ei tule esiin kartassa sen paremmin kuin Nimiarkiston keruutiedoissakaan. Tästä huolimatta nimen motivoinut seikka voi olla olemassa ja löydettävissä.

Ukko-elementti paikannimessä voi nähdäkseni selittyä myös siten, että paikoilta tehdyt esihistorialliset löydöt, kuten kvartsi-iskokset tai kivityökalut, on tulkittu ukon jättämiksi jäljiksi, mikä olisi motivoinut *ukko*-elementin sisältävän paikannimen. *Ukko* tässä kontekstissa olisi yhtä hyvin voinut tarkoittaa esi-isää kuin mytologista hahmoakin. Jätän tämän asian pohtimisen niille tieteenaloille, joiden alueeseen se paremmin kuuluu.

On mahdotonta vetää rajaa sen välille, milloin *ukko*-elementin sisältävä nimi viittaa ukkoseen luonnonilmiönä ja sen tosiasiallisesti jättämiin jälkiin, milloin taas nimellä on yhteys maastoon, jossa ovat näkyvillä pikemminkin muinaisten luonnonmullistusten, kuten jääkauden ja muinaismerien, aikaansaamat jäljet. On tyydyttävä toteamaan yleisesti, että molemmat nimeämisperusteet ovat mahdollisia samoin kuin *Ukko*-paikkojen yhteys kaskikulttuuriin. Kaskeamiseen liittyvä nimistö tarjoaisikin oivallisen aineiston tulevaisuuden monitieteiselle tutkimukselle.

Olen esitellyt itäsuomalaisen paikannimityypin, joka kaippaa rinnalleen vertailuaineistoa. Laajemman otoksen pohjalta Itä-Suomen paikannimistön kehitystä voisi paremmin verrata asutushistorian ajantasaiseen tutkimustietoon. Kokonaiskuva *ukko*-elementin sisältävästä nimistöstä on piirtynyt useiden eri aineistojen ja lähestymistapojen kautta. Täydellinen tämä kuva ei suinkaan ole. Toivon, että työni kaikkine puutteineenkin rohkaisee nimistöntutkijoita etsimään uusia tapoja käsitellä, vertailla ja havainnollistaa nimiaineistoja.

Lähteet

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA & SJÖBLÖM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ALANEN, TIMO (toim.) 2004: *Johan Habermanin maantarkastusluettelo Pien-Savosta 1620-luvulta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 2. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk2/> (1.9.2019).
- ALANEN, TIMO (toim.) 2008: *Säämingin ja Rantasalmen maantarkastusluettelo vuosilta 1562–1563*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 4. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk4/> (1.9.2019).
- Hallintorajat*. Maanmittauslaitos. <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu> (1.9.2019).
- KIVINIEMI, EERO 1971: *Suomen partisiippinimistöä. Ensimmäisen partisiipin sisältävät henkilön- ja paikannimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KIVINIEMI, EERO 1977: *Väärät vedet. Tutkimus mallien osuudesta nimenmuodostuksessa*. SKST 337. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lohkarehavainnot*. Paikkatietoaineisto. Geologian tutkimuskeskus. <https://hakku.gtk.fi/fi/locations/search> (1.9.2019).
- LÖNNROT, ELIAS 1874: *Finskt-svenskt Lexikon. Suomalais-ruotsalainen Sanakirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Muinaisrantojen havainnot*. Paikkatietoaineisto. Geologian tutkimuskeskus. <https://hakku.gtk.fi/fi/locations/search> (1.9.2019).
- NA = Nimiarkisto. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Paikannimet* (2015). Paikkatietoaineisto. Maanmittauslaitos. <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu> (1.9.2019).
- SALONEN, VELI-PEKKA – ERONEN, MATTI & SAARNISTO, MATTI 2002: *Käytännön maaperägeologia*. Turku: Kirja-Aurora.
- SMS murrealueet*. Digitaalinen kartta-aineisto. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://avaa.tdata.fi/web/paituli/latauspalvelu> (1.9.2019).
- ÅBERG, ANNIKA 2013: *Itämeren ylin ranta Suomessa*. Pro gradu -tutkielma. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tiina Aalto: *Ukon jäljet paikoissa ja paikannimissä. Tutkimus ukko-elementin sisältävästä nimistöä.* Helsinki: Helsingin yliopisto 2019. Kirja on luettavissa Helsingin yliopiston E-thesis-palvelussa osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/304967>.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.k.sukunimi@helsinki.fi